

METODICKÉ POZNÁMKY K UČEBNICI A PRACOVNÍM SEŠITŮM

Učebnice navazuje formálně i obsahově na učebnice pro předcházející ročníky: má opět dvacet kapitol, seřazených za sebou v pěti pomyslných celcích (*učivo známé a neznámé; pravopis přídavných jmen a shoda přísudku s podmětem; slovní druhy podrobněji; sdělování a přijímání informací a závěrečné shrnutí a opakování*). Učebnice je koncipována tak, aby rozvíjela kompetence podle RVP ZV. Učivo komunikační a slohové výchovy je průběžně začleňováno mezi učivo jazykové.

Každá z kapitol obsahuje stejně jako v předešlých ročnicích samostatné výchozí **texty**. Texty zastupují různé styly, využívají různé slohové postupy, odpovídají věku žáků i současnému dění ve společnosti. Kapitoly obsahují typově různorodá **cvičení** – jak procvičovací, tak opakovací. Zvláštní úkoly, označené , chápeme jako **úkoly vyvozovací**: žáci jejich prostřednictvím objevují, vyvozují učivo samostatně. Symbolem jsou označena cvičení (nebo jejich části) s vyšší náročností. V textech i cvičeních jsou realizovány mezipředmětové vztahy, stejně tak jako průřezová témata, a je zohledněna genderová problematika. Rozvíjející informace či doplnění jsou umístěny v šedých útržcích na listě v pravé části stránky.

Poučky opakující učivo z předcházejících ročníků jsou v zeleném rámečku, nové učivo má rámeček žlutý. Tyrkovské rámečky bez vykřičníku obsahují přehledy skloňování. Na konci každé kapitoly je text (tematicky odpovídající dané kapitole) využitelný jako diktát. (Nové pravopisné učivo je vždy řazeno do diktátu až v následující kapitole.) V celé řadě našich učebnic se kromě tradičního učiva objevuje i učivo další, především z oblasti komunikační výchovy. V této příručce pro učitele se zastavíme u čtení s porozuměním.

Porozumění textu je interaktivní proces zařazovaný k percepčním/recepčním dovednostem. Jde o komplexní proces skládající se z mnoha činností. Jejich soubor je však v různých teoriích porozumění různě rozsáhlý (stručně viz *Encyklopedický slovník češtiny*, heslo *Porozumění řeči*); problematičtější je stanovení okamžiku, kdy porozumění začíná, a možná ještě problematičtější je stanovení momentu, kdy proces porozumění už končí, tj. ve kterém momentu posluchač/čtenář textu již porozuměl. V souladu s Gavorou (Gavora, 1991, str. 16) chápeme porozumění spolu s vnímáním a zapamatováním jako součást recepce. V rámci vnímání člověk registruje a rozlišuje grafické prvky textu a přisuzuje jim významy (tj. identifikuje slova a syntaktické struktury). Porozumění v Gavorově pojetí začíná v okamžiku, kdy si žák uvědomuje, co je komunikováno, a podle typu textu a svých potřeb / zadaných úloh s textem dál zachází: přetváří jej

(parafrázuje, v matematice převádí do symbolů apod.), interpretuje jej (vysvětluje, shrnuje apod.), popř. provádí extrapolace (odhalování implicitních informací, domýšlení důsledků).

Přistupuje-li **čtenář/posluchač** ke konkrétnímu textu, má již o něm nějakou představu, má nějaká očekávání označovaná jako **expektace**. Mají-li si např. žáci otevřít učebnici ve fázi zprostředkování nového učiva, zpravidla očekávají, že budou číst poučku nebo demonstrační/motivační text. Další názorný příklad expektací uvádí *Encyklopedický slovník češtiny* (str. 321): „... učitel ve škole může přistupovat jinak k omluvě žáka vzorného a jinak k omluvě žáka problémového“ (heslo *Porozumění řeči*); k prvnímu přistupuje s jistým respektem, k druhému s despektem. Na základě expektací a vnímání textu čtenář/posluchač aktivuje konkrétní mentální vzorce ve své mysli, jejichž souhrn tvoří předpokladovou bázi, a vytváří **inference**, tj. zařazuje vnímané texty do kontextu vlastních zkušeností (řadí je do vlastní předpokladové báze), tedy usuzuje (co z textu pro něj vyplývá), domýšlí (co v textu podle něj chybí), vyvozuje (nová fakta a závěry, které z textu podle něj vyplývají). Inference pomáhají čtenáři/posluchači také porozumět v textech implicitním vyjádřením; kvůli nesprávným inferencím však často vznikají nedorozumění.

Vydeme-li z tradičního členění předmětu český jazyk a literatura na tři složky, tj. **jazyk – sloh – literatura**, obrácení pozornosti k nácvičku porozumění textu se projevilo především v rozšíření slohové složky na složku komunikační výchovy (nejedná se jen o změnu názvu složky; viz některé učebnice pro ZŠ, RVP). Slohová výchova (někdy dokonce označovaná jako „slohový výcvik“) byla tradičně chápána jako výuka tvorby textů (a to především psaných), jako soubor návodů, jak napsat text konkrétního slohového útvaru. Zanedbávání **receptivních dovedností**, tj. čtení a naslouchání, které jsou součástí či základem porozumění, přetrvávalo dlouhou dobu, někde dokonce přetrvává i nyní. Uvádí to též K. Šebesta v monografii *Od jazyka ke komunikaci* (Šebesta, 1999), kde se těmto dovednostem věnuje a zdůrazňuje potřebu jejich nabývání a rozvíjení. Jeho text přináší pro výuku českého jazyka v dané oblasti mnoho podnětného.

Prostor pro systémové a komplexní začlenění dovedností týkajících se porozumění textu najdeme tedy určitě v oblasti **komunikační výchovy**, dále v literatuře především ve spojení s interpretací uměleckých textů a okrajově potom i ve složce jazykové, budeme-li se zabývat významem a funkcí jazykových prostředků. Téma porozumění čtenému textu je účelné kombinovat a pro-

pojovat s porozuměním textu mluvenému. Rozhodnete-li se začít se žáky systémově pracovat s textem z hlediska porozumění (nebo chcete rozšířit a obohatit nabídku naší učebnice), stojíte před úkolem vytvořit dostatek odpovídajících úloh. Na počátku řešení tohoto zadání je třeba najít **texty**, které budou pro žáky zajímavé a v nichž bude zároveň možné realizovat různé typy úloh rozvíjejících čtenářskou gramotnost. Není podmínkou práce s textem, aby žák porozuměl každému slovu, tj. totální porozumění: proto nacvičujeme se žáky především to, aby dokázali zachytit důležité informace. Aktivně využíváme to, co je kolem nás, s čím se žáci setkávají každodenně – texty jsou všude (tiskopisy, návody, různé instrukce, např. v dopravních prostředcích, jízdní řády).

Úlohy, které budeme žákům zadávat (ve kterékoliv fázi práce), mohou mít různou formu: úlohy otevřené jsou takové úlohy, které vyžadují rozsáhlejší odpověď formulovanou žákem samotným; úlohy uzavřené jsou úlohy, jež mají jednoznačné řešení nebo několik jednoznačných řešení, které/ktará je možno stručně formulovat (úlohy s tvorbou odpovědi), nebo vybrat z nabídky možností (úlohy s výběrem odpovědi; dichotomické úlohy, tj. ano – ne; přiřazovací úlohy; uspořádací úlohy). Zadání úloh mohou být formulovaná jako otázky zjišťovací i doplňovací, neúplná tvrzení (tj. úloha doplňovací), didaktické výzvy v imperativní výpovědní formě (např. „Opiš přesně větu, která říká...“).

Před realizací čtení s porozuměním si musíme v neposlední řadě rozmyslet, jak budeme práci žáků hodnotit, příp. kdy a co klasifikovat. Jednotlivé postupy práce s textem viz zde v PU v komentářích ke kapitolám 3, 5 a 10. **Porozumění textu je kompetence**, která je vyžadována rámcovými vzdělávacími programy základního, gymnaziálního i odborného vzdělávání. Je to kompetence nezbytná pro život v současné společnosti, nemůže být tedy ve škole opomíjena.

TÉMATA PRO KOMUNIKAČNÍ A SLOHOVOU VÝCHOVU

1. Odpočinuli jsme si

MONOLOG, DIALOG VE DVOJICI, VYPRAVOVÁNÍ, DOPIS: *Která zajímavá místa a lidi jsem poznal(a) o prázdninách* (psaný nebo mluvený projev)

DISKUSE, DIALOG: *Jak o prázdninách pomáhám, Letní brigády aneb proč studenti o prázdninách pracují*

2. Vynalézali

POPIS: *Oblíbený pomocník v domácnosti* (psaný nebo mluvený projev)

DISKUSE: *Svět vlaků/automobilů/počítačů v minulosti a dnes*

3. Mění se

VYPRAVOVÁNÍ: *Moje oblíbené roční období* (psaný nebo mluvený projev)

DISKUSE, ZAMYŠLENÍ: *Co si myslím o posunu (změně) času* (psaný nebo mluvený projev)

4. Vyrábíme

POPIS PRACOVNÍHO POSTUPU: *Výroba dárku pro kamaráda/kamarádku* (psaný projev)

OMLUVA: *Za pozdní příchod / za lež* (psaný nebo mluvený projev)

5. Sportuji, sportuješ, sportuje

VYPRAVOVÁNÍ, ZAMYŠLENÍ: *Vysněný/Netradiční sport* (psaný projev)

DISKUSE: *Proč lidé sportují?*

6. Nocovali jsme

POPIS PRACOVNÍHO POSTUPU: *Výroba rychlé večeře/snídaně (např. sendvič, toast)* (psaný projev)

ZPRÁVA DO ŠKOLNÍHO ČASOPISU: *Vybraná školní akce* (psaný projev)

7. Odjíždíme

ZPRÁVA: *Výměnný pobyt* (psaný projev)

PŘIHLÁŠKA: *Vyplnění/Příprava přihlášky na školu v přírodě* (psaný projev)

8. Chystáte se

VYPRAVOVÁNÍ: *Vánoce mých prarodičů* (psaný projev na základě domácí přípravy a předem připravených písemných bodů)

POPIS: *Ozdoba ze stromečku mé babičky / mého dědečka* (psaný projev)

9. Přečetli jsme

VYPRAVOVÁNÍ: *Jak žijí lichožrouti* (psaný nebo mluvený projev)

POPIS: *Jak si představuji Hihlika* (psaný nebo mluvený projev)

10. Dívejte se

VYPRAVOVÁNÍ: *Odměna za vysvědčení* (psaný nebo mluvený projev)

DISKUSE: *Jak se lidé chovají v kinech? Jak se změni / může změnit život po přestupu na jinou školu?*

11. Připravujeme se

OZNÁMENÍ: *Výstava žákovských výrobků/prací v hale školy* (psaný projev)

DISKUSE, ZAMYŠLENÍ: *Klady i zápory přestupu na jinou školu* (mluvený projev)

12. Počítáme

VZKAZ: *Vzkaz pro budoucí generace/kamaráda/kamarádku/rodiče* (psaný projev)

OZNÁMENÍ: *Zajímavá kulturní akce* (psaný projev)

13. Hořelo

POPIS PRACOVNÍHO POSTUPU: *Jak uhasit oheň* (psaný nebo mluvený projev)

ZPRÁVA: *Lesní požár* (psaný projev (tisk) nebo mluvený projev (televizní zpravodajství))

14. Jezděte!

REKLAMA: *Cyklistická přilba* (psaný nebo mluvený projev)

POPIS: *Moje (vysněné) kolo* (psaný nebo mluvený projev)

15. Chráníš se?

OZNÁMENÍ: *O přednášce nebo besedě na téma „Zdraví“* (psaný projev)

VYPRAVOVÁNÍ: *Příběh o alergikovi* (psaný nebo mluvený projev)

DISKUSE: *Jak se žije alergikům?*

16. Sokolníci

VYPRAVOVÁNÍ: *Pohádka (příběh) o dravých ptácích* (psaný projev), *Nezapomenutelný zážitek* (psaný nebo mluvený projev)

DISKUSE, VYPRAVOVÁNÍ: *Moje práce v kroužku, např. mladých přírodovědců* (psaný nebo mluvený projev)

17. Věnují se...

REKLAMA: *Neobvyklý hudební nástroj – např. plastová lahvička naplněná čoučkou* (psaný nebo mluvený projev)

INZERÁT: *Prodej/koupe hudebního nástroje* (psaný projev)

18. Obdivujeme

REFERÁT: *Významný/Oblíbený sportovec* (mluvený projev)

E-MAIL: *Domácí úkoly pro kamaráda/kamarádku*

DIALOG: *Jak se zachovám při úrazu*

19. Přemýšlíme

ZPRÁVA: *Objevení nové planety, Zpráva z jiné planety* (psaný projev)

DISKUSE: *Jak si představuji vesmír?*

20. Budeme hodnotit

ZAMYŠLENÍ: *Čeho si na svých spolužácích cením?* (psaný projev)

DISKUSE: *Život na 1. stupni ZŠ* (psaný nebo mluvený projev)

DALŠÍ SOUČÁSTI SADY

PŘÍRUČKA UČITELE

Doprovází učebnici a pracovní sešity; nabízí jak komentáře a rady ke cvičením v učebnici i pracovních sešitech, tak také řadu námětů pro další práci při výuce českého jazyka. Uvádí řešení ke všem cvičením.

ELEKTRONICKÁ UČEBNICE VE FORMÁTU FLEXIBOOKS

V elektronické učebnici najdete celý obsah tištěné učebnice, s níž můžete dál pracovat: zvětšovat si jednotlivá cvičení či ilustrace atd. Navíc je obohacena o odkazy na další online rozvíjející materiály.

PORTÁL ŠKOLA S NADHLEDEM

Zábavné online procvičování na portále www.skolasnahledem.cz žáci užijí přímo v hodině, nebo doma s rodiči při procvičování toho, co se dozvěděli ve škole. Tištěné pracovní sešity v sobě již přímo obsahují jedinečné kódy, které dětem i vám pomohou velmi snadno a rychle najít vhodná cvičení přímo k probíranému učivu.

**PRŮVODCE UČEBNICÍ
A PRACOVNÍMI SEŠITY**

STRUKTURA KAPITOLY

IKONY viditelně avizují typ činnosti v jednotlivých cvičeních.

- vyvozování nového učiva
- vyjádření názoru, komunikace a sloh
- psaní, kreslení, práce přes fólii
- skupinová práce, hra, dramatizace
- náročnější úkol

ZELENÝ RÁMEČEK S POUČKOU obsahuje připomenutí učiva z loňského ročníku.

IKONA ŽÁROVKY označuje tzv. vyvozovací úkol. Nejde o procvičování již známého učiva. Je to úkol, díky němuž žáci nejprve sami zkoumají nové učivo.

ŽLUTÝ RÁMEČEK S POUČKOU obsahuje stručně shrnuto nové učivo (na něž se většinou v předcházejícím vyvozovacím úkolu žáci snažili přijít).

V HORNÍ LIŠTĚ najdeme číslo stránky a také název učiva probíraného přímo na této stránce.

18 OPAKOVÁNÍ ZE 4. ROČNÍKU: SHODA PŘÍSUDKU S PODMĚTEM

 Urči rod slova dítě v čísle jednotném i množném.
Dítě pobíhalo po zahradě. Děti pobíhaly po zahradě.

 Slovo **dítě** je v jednotném čísle rodu středního, ale v množném čísle rodu ženského. Např.: Dítě (*kuře*) pobíhalo po zahradě. Děti (*kosti*) pobíhaly po zahradě.

18 **Napiš tři větné celky o tom, co všechno dělaly děti, např. na hřišti.**

19 **Použij slovesné tvary vyjmenovaných slov a řekni, co na obrázcích dělaly děti.**

20 **Urči rod a vzor podstatných jmen.**
a) hřbitov, trať, městečko, strašák, vynálezce, přístroj, drahokam, lampy
b) davy, zástupy, proudy, člověk, rodič, tisíce, desítky

 Urči podmět ve větě Stovky turistů se procházely po Karlově mostě.

 K určení **podmětu** mezi několika podstatnými jmény, např. davy turistů, houfy dětí apod. napomůže určení jejich pádu. Podmět je vždy ve tvaru 1. pádu, např. Davy (1. p.) zákazníků (2. p.) se tlačily před nákupním centrem. Desítky (1. p.) prodavaček (2. p.) obsluhovaly nakupující (4. p.).

21 **Doplň do větných celků vhodné podměty z nabídky.**
Nabídka: stovky, davy, draci, zástupy, tisíce, sněhuláci, děti, strašáci, rodiče, lidé, proudy
_____ lidí proudily ulicemi. _____ dobrovolníků pomáhaly při úklidu. Do parku přiběhly sousedovy _____. Z okapů se valily _____ vody. Na akademii přišli všichni _____. Při přehlídce pochodovaly vyrovnané _____ vojáků. _____ se nám povedli. _____ létali vysoko v oblacích. Na zahrádec stáli otrhaní _____ nakupovali ovoce a zeleninu.

Slovo **lidé** je mužského rodu životného, i když se skloňuje podle vzoru *kost*.

TYRKYSOVÝ RÁMEČEK obsahuje přehled skloňování.

Kapitola začíná úvodním **TEXTEM**, který představuje jednak téma kapitoly, jednak nové učivo.

Na úvodní text vždy navazuje **CVIČENÍ 1**, které prostřednictvím otázek pomáhá žákům textu lépe porozumět.

ODRÁŽKY ve tvaru **BAREVNÝCH ČTVE-REČKŮ** uspořádávají podúkoľy, které patří ke cvičení nad nimi.

ODRÁŽKY a) b) c) od sebe oddělují jednotlivé řádky textu ve cvičení.

7. Odjždíme

Výlet za kanál La Manche

O podzimních prázdninách měl náš pěvecký sbor a sportovní tým možnost navštívit Velkou Británii. Byli jsme **zvědaví** na nové kamarády a ubytování v rodinách.

Večeře v anglickém stylu nám chutnala. I konverzaci jsme zvládli. Druhý den nás čekala prohlídka školy a odpoledne vzájemné sportovní utkání. Překvapily nás školní uniformy, které doma neznáme. Zbytek dne trávil každý se „svou“ rodinou. Vydal se i večerní koncert.

Prohlídka Londýna a jeho památek nás nadchla.

Naplánovaný program byl pestrý a ani stálé Filipovy komentáře a Maruščino stýskání nikomu náladu nezkažilo. Vraceli jsme se **plní** zážitků a zajímavých zkušeností.

Výměnný pobyt byl senzační. Těšíme se, až na oplátku přijedou naši **noví** známí k nám.

1 Četl/a jsi se porozuměním? Přemýšlej.

- Co je to výměnný pobyt?
- Které město děti navštívily?
- Co všechno děti zažily a co je překvapilo?
- Jaký program bys připravil/a pro zahraničního hosta ve tvém věku, který by k tobě přijel na návštěvu?
- Byli jste už někdy se školou na návštěvě v zahraničí? Vypravujte.
- Které údaje asi žáci vyplňovali do přihlášky k výměnnému pobytu?

2 Využij úvodní text a napiš o pobytu krátkou zprávu do školního časopisu.

3 Jste ubytováni v anglické, německé, francouzské či jiné rodině v zahraničí. Vyberte si jedno téma, připravte scénku a sehrajte ji. Pokud to umíte v jazyce, který se ve škole učíte, zkuste to i v něm:

- a) zapomněli jste si ručník, c) u večere chcete požádat ještě o chléb,
b) nevíte, kde máte druhý den sraz, d) s někým jste si omylem vyměnili kufr.

SKLOŇOVÁNÍ ČÍSLOVEK DVA, OBA, TŘI, ČTYŘI

85

Doplň do předchozího cvičení tvary číslovek tři, čtyři. Správnost si zkontroluj podle následujícího přehledu.

Skloňování číslovek dva/dvě, oba/obě, tři, čtyři

1. p.	dva/dvě	oba/obě	tři	čtyři
2. p.	dvou	obou	tří, třech	čtyř, čtyřech
3. p.	dvěma	oběma	třem	čtyřem
4. p.	dva/dvě	oba/obě	tři	čtyři
6. p.	(o) dvou	obou	třech	čtyřech
7. p.	dvěma	oběma	třemi	čtyřmi

Pokud slova **oči, uši, ruce, nohy** označují části těla, mají v 7. p., č. mn. tvary zakončené na **-ma**, tedy **oči_{ma}, uši_{ma}, rukama, nohama**.

10 Doplň.

se čtyřm_ nedbal_m_ žáky, nedůvěřiv_ zákazník, obrovským_ tunel_, omšel_ svrchník, obl_beným_ cestam_, se třem_ nedočkav_m_ dětm_, nespravedl_v_ v_sledek, se stovkam_p_chlav_ch_růží, opotřebovaným_ rukav_cem_, dv_orl_sam_ ce, osm_hodinov_program_, s oběm_ obdivovaným_ herečkam_, přicházel_s oškl_v_m_ úraz_, ožehav_ problém, se dvěm_b_l_m_páv_, paprikov_salám, předvedl_se nev_daným_kouzl_, s_v_znamným_ osobnostm_, u tř_vzrostl_ch_jabloní, děl_t třem_

11 Najdi ve větných celcích ukryté číslovky.

Šlápl sestře na nohu, ona mu to prominula. Počty řidičů narůstají. Vytřil podlahu na chodbě. V tajence vyjde věta o přátelství. Pokrývač opravoval střechu. Jdi zpět do lékárny Devětsil. Co víš o Kosmovi? Střídej barvy. Můžeš si vzít klobouk.

- Číslovky vyskoľnuj a urči jejich druh.

12 Přečti správně.

Viděl ji se 3 psy. Číslo 9 vyděl 4. Pil džus 2 brčky. Čmelák sebral pyl ze 3 květů. 2 hodiny seděla u syna. Malé dítě usíná i 1 hodinu. Výška skokanského můstku je 3 metry. Tato vížka se nepyšší 4, ale 7 podlažími. Víly tančily na 4 paloučcích. Po 2 km narazíte na nové víly. Vráti se během 3 hodin.

- Vysvětlí pravopis vyznačených slov.

ŠEDÝ ÚTRŽEK obsahuje širší souvislosti či prohloubení učiva a informace navíc.

Většina **ILUSTRACÍ ČI FOTOGRAFIÍ** v učebnici má svou didaktickou funkci. Někdy je na nich přímo postaven výklad či procvičování, někdy ilustrace žákům pomáhají pochopit význam slov či vizuálně doplňují informace z textu. Doporučujeme práci s obrazovým materiálem učinit pravidelnou součástí výuky.

1. ODPOČINULI JSME SI

6–11 UČEBNICE

CÍLE: Žák si zopakuje vědomosti a dovednosti osvojené v předchozích ročnících; především si opakuje pravopisné vědomosti spojené s vyjmenovanými slovy i pravopisné vědomosti o psaní přípon a prakticky je využívá, v jasných případech určuje u podstatných jmen pád, číslo a rod (životnost) a tvoří správné (i pravopisně) tvary podstatných jmen, dokáže přehledně vypravovat vlastní zážitky (využívá osnovu, přímou řeč). Vyznačuje hláskovou a slabičnou stavbu slov. Pracuje s významem slov – užívá synonyma, uvádí antonyma a významy slov vícevýznamových.

POMŮCKY: nástěnné tabule vyjmenovaných slov, přehled vzorů podstatných jmen a slovních druhů, přehled přímé řeči, druhů vět, kartičky s vyjmenovanými slovy na doplnění i/y, kartičky se slovy, pohlednice, mapy (vlastivědná mapa Moravy a Slezska, Itálie), suvenýry, letáky, katalogy cestovních kanceláří v rámci celé Evropy, fotografie památek, cizokrajných druhů ovoce (karambola, kaki), euromince

MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY: Literární výchova – Reprodukce a dramatizace textu podle osnovy. P. Braunová: *Neuvěřitelné září. Tajný deník Tomáše S.*, J. Seifert: *báseň Píseň o slabikáři (Čítanka 5)*. Matematika – Závislosti, vztahy a práce s daty (uplatňování manipulační činnosti při práci s penězi, porovnávání cen zájezdů, potravin, hospodaření s penězi – příjmy, výdaje, zisk, spoření, kapesné). Cizí jazyk – Interaktivní a produktivní řečové dovednosti (jednoduché sdělení – dopis z prázdnin, adresa, vytvoření jednoduchého textu na téma *Jak jsem strávil(a) prázdniny*, komunikace v běžných situacích v zahraničí, vyřízení jednoduchých úkolů). Společnost, Příroda (Člověk a jeho svět) – Evropa a svět (kontinenty, evropské státy, poznávání evropských památek, pokrmů, zprostředkování zajímavosti z vlastního cestování, práce s mapou). Lidé kolem nás (uvědomění si významu pracovní činnosti – brigády, orientace ve formě vlastnictví – získání a používání peněz). Rozmanitost přírody (seznámení s méně známými druhy exotického ovoce). Hudební výchova – Vokální činnosti (trampské písně z prázdnin). Výtvarná výchova – Uplatňování subjektivity (kresba/malba: návrh dopisního papíru a obálky). Praktické činnosti (Člověk a svět práce) – Práce s drobným materiálem (využití přírodních materiálů k vytvoření různých výrobků, např. koláž nebo obraz z mušlí), využití tiskovin (výroba ručního papíru, skládání origami, tvorba filigránových tvarů, papírová vlajka), vytvoření talíře s oblíbenými pokrmy (koláž – využití letáků), diskuse na

téma: *Co si myslíš o italské kuchyni a jaký má význam pro zdravou výživu? Tělesná výchova – Činnosti ovlivňující pohybové dovednosti (plavání, frisbee).*

ČINNOSTI

ÚVODNÍ TEXT: Dopis uvádí uživatele učebnice přímo do prázdninového dění textem žáka 5. ročníku. Dává mj. možnost diskutovat o mateřském jazyce, bilingvistu (o němž byla zmínka v učebnici pro 4. ročník), multikulturalitě (např. jak se liší život přistěhovalců v ČR od života v jejich vlasti).

INFORMACE PRO UČITELE

V dopise v učebnici není uvedeno datum a místo. Doporučujeme k diskusi.

TIP: Jako úvodní činnost se nabízí aktivní práce žáků: *Co dokážeš o textu, jeho částech a slovech říct?* Učitel může navést např. uvedením termínů *abeceda, slabika, hlásky, vzory podstatných jmen* apod. Podle úrovně vědomostí a dovedností jednotlivých žáků zadáváme tvorbu textů inspirovaných úvodním dopisem: *Napiš dopis, který se bude co nejvíce podobat Andreovu dopisu, z místa, kde jsi trávil/a část prázdnin. Napiš dopis jako tvůj vrstevník / tvá vrstevnice, kamarád/ka, bratranec/sestřenice, který/kteřá trávil/a část prázdnin u vás doma. Napiš dopis z prázdnin v podobné délce, jako je ten Andreův, ale obsahově naprosto odlišný (zaměřený např. na tvé pocity a dojmy, ne na činnosti).*

TIP: Vyhledej slova s předponami vy-, vý-.

1 **ŘEŠENÍ:** čč: Alex příští rok přijede; mč: dopis; hč: cachtáme – koupeme, řidičák – řidičský průkaz, kámoš – kamarád

2 Žáci si mohou tabulku nejdříve společně vytvořit a pak ji doplňovat. Nebo ze zjištěných údajů vytvoří tabulku a své návrhy porovnají – kdo je má nejpřehlednější, nejvíce údajů, neoriginálnější...

TIP: Údaje z tabulek lze využít při tvorbě plakátu na téma: *Jak naše třída trávila prázdniny*. Vytvoření plakátu na téma: *Nej... zážitek z prázdnin*. Žák si za předponu doplní část dle vlastního uvážení.

3 ŘEŠENÍ: stařenka – babička – není vyjm. sl. ani příbuzné; okolo – kolem; hovořím – mluvím – sloveso v přítomném čase; učit se – studovat; pěkně – hezky – tvrdá skupina ky; téměř – skoro; vyrazíme – vyjedeme – předpona vy-, vý-; říkal jsem – vyprávěl – předpona vy-, vý-; přítel – kámoš

TIP: Uveď základní tvary jednotlivých slov (1. p., č. j., infinitiv).

čč: všude – nikde; mluvím – mlčím/nemluvíme; hodně – málo; baví – nudí/nebaví; hezky – ošklivě; den – noc; přišel – minulý; přijet – odjet/nepřijet

TIP: V uvedených slovech vyhledej předponové části.

4 ŘEŠENÍ: a) fík – ×○×, maják – ×○|×○×, cestou – ×○×|×○, hrdost – ×○|×○××, vyrazíme – ×○|×○|×○|×○;

b) běhat – ××○|×○×, autobus – ○|×○|×○×, větrolam – ××○|××○|×○×, pěst – ××○××, euro – ○|×○; čč např.: jsem ××××, babičky ×○|×○×|×○, italštině ×○|×○×|×××○|×○

TIP: Vytvoř hádanku s popisem. Např. ×○× – jsem roh místnosti, můžu být i sloveso, pak mě najdeš u kovářů. (řešení: kout)

5 ŘEŠENÍ: klíč, list, uchu, hlemýžďe, kovadlinku, bubínek, zavináč; čč např.: koruna, oko; slova vícevýznamová

TIP: Tvorba slovníku vícevýznamových slov, lze využít jako učební pomůcku pro žáky s OMJ.

6 ŘEŠENÍ: Alex, Petr; francouzština, angličtina; babička, teta; čtvrtina, třetina; vlak, letadlo; čč: vlastní jméno; cizí jazyk; rodinný příslušník; zlomek/část z celku; dopravní prostředek

7 ŘEŠENÍ V1, V2? Nemám recept na pizzu, neznáš ho?; V1, proto V2. V Římě je téměř na každém rohu kašna s pitnou vodou, proto si s sebou nemusíš nosit limonádu.; Když V1, V2. Když jsou velké vlny, nemůžeme se

6 ČTENÍ S POROZUMĚNÍM

1. Odpočinuli jsme si

Ahoj Alen!

Čas je v Itálii, je to a babičky a dědy na prázdninách. Je to se mi po nich stálo. A taky po slabičce, která se ráde kolem své. Neustále ale slabičce v arčický do ní se bari, možná bude sledovat pozhy.

Kapí je hezky, cacláme se v moři. A hezky je skoro každý den. Tědy se s dědy rojdeme v na čaru – na ten dědy musí mít řidičák, jako na auto.

Vyprávěl jsem o sobě babičce, že je můj kámoš se stoly. Byl nás příští rok přijel se svou. Člito ky se ho?

Itálie se máj. Trój Andrea

- Čet/a jsi s porozuměním? Přemýšlej.
 - Na čem se Andrea domluvil s babičkou?
 - Jak nazýváme text, který Andrea napsal?
 - Která slova v textu nejsou spisovná? Uveď k nim spisovné výrazy.
- Zjisti, jak strávili prázdniny tvoji spolužáci. Vlož informace do přehledné tabulky.
- Vyhledej v dopise synonyma (slova souznačná) k uvedeným slovům. Zdůvodni jejich pravopis, kde je to třeba.
 - stařenka, okolo, hovořím, učít se, pěkně, téměř, vyrazíme, říkal jsem, přítel
 - Uveď antonyma (opozita, slova protikladná) ke slovům z dopisu.
 - všude, mluvím, hodně, baví, hezky, den, příští, přijet
- Zopakuj si hláskovou a slabičnou stavbu slov. Tvoř dvojice podle vzoru: ahoj = ○|×○×.
 - a) fík, maják, cestou, hrdost, vyrazíme ×○|×○××, ×○|×○×, ×○|×○×, ×○|×○|×○|×○
 - b) běhat, autobus, větrolam, pěst, euro ○|×○|×○××, ××○××, ××○|×○×, ××○|×○|×○×

OPAKOVÁNÍ ZE 4. ROČNÍKU: SLOVNÍ ZÁSABA, SOUVĚTÍ, OSNOVA 7

- Obrázky v textu nahraď slovy.

Na konci některých učebnic najdeš ke cvičením. Vytrhni ze sešitu .

 V máme a . Věděli jste, že není jen znak v e-mailové adrese, ale také zavinutý řez ze sledě a zeleniny?

 - Uveď další příklady slov s více významy. Jak se taková slova nazývají?
- Uveď slova významem souhrnná se slovy Andrea, italština, děda, polovina, auto.
 - Ke skupinám slov řekni výrazy významem nadřazené.
- Přifaď k souvětím jejich vzorce.

V Římě je téměř na každém rohu kašna s pitnou vodou, proto si s sebou nemusíš nosit limonádu. Když jsou velké vlny, nemůžeme se koupat. Nemám recept na pizzu, neznáš ho? V1, V2? Když V1, V2.

 - Vyhledej v časopise nebo novinách souvětí o třech větech a zapiš jeho vzorec.
 - Tvoř souvětí o vaší třídě podle těchto vzorců. V1, ale V2. Když V1, V2. V1 a V2, protože V3.
- Vytvoř osnovu Andreova dopisu. Závěr může být tvořen pozdravem.
 - Jak jinak může Andrea kamaráda oslovit a rozloučit se s ním?

OSNOVA má tři části: úvod, stať (ta může mít i více odstavců), závěr. Počet bodů osnovy obvykle odpovídá počtu odstavců. Výjimkou je přímá řeč.

- Napiš vyprávění podle obrázkové osnovy. Závěr dotvoř podle sebe.

koupat.; čč: prostor pro vlastní tvořivost žáků; mč: využití zkušeností žáků

8 ŘEŠENÍ: 1. Úvod: Pozdrav; 2. Stať: a) U babičky v Itálii, b) Moře, c) Příklad rok; 3. Závěr: Pozdrav; čč: Čau Alexi, Zdravím tě; Ahoj, Měj se hezky

9 ŘEŠENÍ: 1. Úvod: Letní tábor; 2. Stať: a) Velká bouřka, b) Zásah hasičů; 3. Závěr: Šťastný konec

TIP: V hodinách výtvarné výchovy lze ztvárnit obrázkovou osnovu zážitku z prázdnin, doplnit písemným, následně i mluveným projevem.

10 ŘEŠENÍ: Text založený na prázdninovém zážitku staršího sourozence – získání finanční odměny za práci je lákavé a motivující – zprostředkovaný jako dialog v prostěsdělovacím stylu. Můžeme zadat žákům vytvoření osnovy jako podkladu pro vlastní ústní vypravování.

TIP: Jakou brigádu měl Michail? Na co může vydělané peníze použít? Piš vše, co tě napadne. Slova pak roztríd do několika skupin podle pravidel, která si sám/sama určíš, např. slovní druhy, vzory podstatných jmen, význam slova.

TIP: Vyhledej v textu Letní brigáda přímou řeč a přečti ji. Přines do školy různé letáky. Vyhledej na nich názvy firem, které letáky připravily. Letáky roztríd podle rodů názvů.

11 Náměty pro práci s textem, použití vhodné intonace, tempa řeči.

ŘEŠENÍ: přímá řeč

ŘEŠENÍ: nepřímá řeč

POUČKA: Je sice opakovací, ale doporučujeme znovu připomenout pravopisná pravidla spojená se zápisem přímé řeči (interpunkci, velká/malá písmena).

12 Možnost žákovy volby, komunikační dovednosti.

13 ŘEŠENÍ: uklidňuje – není vyjm. sl. ani příb.; vibrující – není vyjm. sl. ani příb.; mobil – není vyjm. sl. ani příb.; zvykneš – tvar vyjm. sl. zvykat; vydělat – předpona vy/vý; vyklouzne – předpona vy/vý; přemýšlí – příb. k vyjm. sl. myslet; by – tvar vyjm. sl. být; vydělané – předpona vy/vý

8 OPAKOVÁNÍ ZE 4. ROČNÍKU: VYPRÁVOVÁNÍ, PŘÍMÁ A NEPŘÍMÁ ŘEČ

10 Pozorně čti. Co ses dozvědí/a z textu? Vypravuj.
Letní brigáda
„Spi, Alexi,“ uklidňuje Michail mladšího brášku. Vibrující mobil je tentokrát probudil oba.
„Neštvě tě vstávat kvůli brigádě takhle brzy?“ ptá se Alex, který se už dočista probudil.
„Ani ne,“ říká Michail, „na to si zvykneš.“ Chodí pomáhat do kavárny na náměstí. Nosi hostům kávu, sklízí nádobí a někdy kávu i připravuje. Ráno musí všechno nachystat.
„Je hezké vydělat si vlastní peníze,“ připouští Alex.
„Za pár let si to můžeš taky zkusit.“ Michail na Alexe mrkne a vyklouzne z pokoje.
Alex pak přemýšlí, co by si za vydělané peníze koupil. Možná koloběžku. Ta by se určitě líbila i spolužákům Viktorovi a Filipovi. Když znovu usne, chvíli se mu o koloběžce zdá.

11 Předved rozhovor obou bratrů. Potom ho přepravěj.
Vzor: Alex uklidňuje Michaila, aby...
Jak se nazývají větné celky, které jsou v textu Letní brigáda v uvozovkách?
Jak označujeme řeč, pomocí níž jí přepravěj/a předchozí rozhovor?
Přesné výpovědi osob se zapisují jako přímá řeč pomocí uvozek. Přímá řeč bývá doprovázena větou uvozovací, např.:
„Chtěl bych být starší,“ přeje si Alex.
„Nepospihej,“ odrazuje ho bratr, „budeš mít jen víc povinností.“
Táta Alexe uklidňuje: „Však se dočkáš!“
Když vypravujeme, co někdo řekl, používáme nepřímou řeč. Zapisuje se bez uvozek. Např. Alex si přeje, aby byl starší.

12 Napiš krátký rozhovor se sourozencem nebo kamarádem/kamarádkou na téma Uplynuté prázdniny. Podle poučky si zkontroluj zápis uvozek.
Využij rozhovor v delším vypravování. Nejprve si připrav jeho osnovu.

9 OPAKOVÁNÍ ZE 4. ROČNÍKU: VYJMENOVANÁ SLOVA

13 Zřídovni pravopis i, l, m, p, s, v, z uvnitř zvýrazněných slov z textu Letní brigáda.

14 Popsané věci pojmenuj slovy s i, l, m, p, s, v, z po obojetné souhláse. Napiš.
mléčný výrobek k posypání špaget → žlutá květina → část dolní končetiny → námořní lupič
hnědočervená houba jedlá i za syrova → věc k otiskování symbolů, písmen apod. na papír
přístroj sloužící k luxování → plody jeřábu → hnědé skvrny na kůži

Po obojetných souhláskách b, l, m, p, s, v, z uvnitř slova píšeme někdy i, l, např. mísa, pískat, někdy y, ý. Písmena Y, Ý píšeme ve slovech vyjmenovaných nebo s nimi příbuzných, např. syčet, zasychení.

15 Vyber si z každé řady vyjmenovaných slov jedno a napiš k němu co nejvíce slov příbuzných. Zápisy porovnejte ve třídě a vyhodnotte, která ze slov mají nejvíce slov příbuzných.

16 Zjistí, co mají tato slova společného.
a) odcestovat, cestovatel, přicestovala, cesty
b) jezdecký, příjezd, nájezd, sjezd
c) odvedl, vedoucí, vyvede, zavede, vede
d) ohrada, ohradit, zahrada, ohrádka

17 Vyber ze závorek vhodné slovo a text napiš správně. Použij vhodné v každé větě jedno slovo vyjmenované nebo s vyjmenovaným příbuzné.
Alex a jeho rodiče vyjeli v (srpna – lednu) za Andreou. Jeli na (sever – jih). Projeli přes (čtu – rakousko). Přejeli (atry – tetry). Přijeli do hlavního města Itálie (londýna – rima).
Vyhledej slovesa.
Vyhledej vlastní jména. Napiš je v základním tvaru.

18 Doplní neúplná slova a hádej, co jsem za ovoce.
Můžete mě v... dět na zmrzl... ně nebo zákuscích. Rostu na n... zých stromcích nebo větších keřích. Jsem p... ti- až šestičipý plod s ostrými hranami. Mám hladkou zelenožlutou slu... ku, sla... kou nebo m... rně kyselou chu...
Nápověda: 14/V/22/V/16/2/19/15/1
(Číslice zastupují pořadí písmen v abecedě.)

14 ŘEŠENÍ: sýr, pelyněk, lýtko, pirát, syrovinka, razítko, vysavač, jeřabiny, pihy

TIP – POUČKA: Která slova z úvodního textu obsahují příponu s i? (řešení: *babička*, možná *žáci* odhalí i *anglicky*. Ve slovesných tvarech zatím neodlišujeme koncovku od přípony – označujeme souhrnně slovesné zakončení.)

15 ŘEŠENÍ: Vzhledem k přetrvávajícímu zaměňování tvarů vyjmenovaných slov a slov příbuzných doporučujeme, aby vyučující dle vlastního uvážení zařadil k procvičování.

16 ŘEŠENÍ: kořen a) cest; b) jezd; c) ved; d) hrad

TIP: Vysvětli význam slov s předponami. Tvorba řad dalších příbuzných slov.

17 ŘEŠENÍ: srpnu, jih, Rakousko, Alpy, Říma; čč: vyjeli, jeli, projeli, přejeli, přijeli; mč: Alex, Andrea, Čína, Rakousko, Alpy, Tatry, Itálie, Londýn, Řím

TIP: Vytvoř nová slovesa s dalšími předponami. Můžeš i soutěžit: Kdo jich vymyslí nejvíce?

18 ŘEŠENÍ: vidět, zmrzlině, nízkých, pěti, slupku, sladkou, mírně, chuť; karambola

TIP: Vytvoř obdobnou hádanku pro spolužáky, aby si procvičili pravopisné jevy.

19 ŘEŠENÍ např.: „Je krásné počasí, pojedme na výlet na lodích,“ láká nás Honza...; čč: *létě* – město, *počasí* – stavení, *Labi* – moře, *polích* – moře, *obilí* – stavení, *údolím* – stavení, *klepání* – stavení, *rákosí* – stavení, *dříví* – stavení, *tábořišti* – moře, *ohništi* – moře, *vejce* – moře, *pečivem* – město, *rajčaty* – kuře; mč: obilí zrálo, chlapani naštipali; hč: počasí – počasíčko, obilí – obilíčko, vejce – vajíčko, rajčaty – rajčátky; prostor pro rozvoj argumentace / není vhodné používat příliš mnoho zdrobnělin v textu

TIP: Vytvoř přehlednou tabulku se vzory pro vpišování slov.

TIP: Napiš vzorce souvětí.

TIP: Uveď další slova stejných vzorů ve stejném tvaru, např. s městy – s koly, pod sedadly – pod umyvadly.

POUČKA: V přehledu jsou uvedeny příklady různých tvarů vzorů skloňování podstatných jmen rodu středního a podstatných jmen podle nich skloňovaných.

20 ŘEŠENÍ: *Libuše* – *růže*, *kněžnou* – *žena*, *soudkyní* – *růže*, *moudrostí* – *kost*; čč: *píseň* – *třešeň*, *višeň*, *plíseň*

TIP: Vyhledej v *Andreově dopise na straně 6* podstatná jména rodu ženského a přiřaď je ke vzorům. Ke kterým vzorům jsi slova nepřičítal/a? Doplň do dopisu vhodná podstatná jména tak, aby se objevily všechny vzory. (Řešení: Chybí vzory *kost*, *píseň*. Přijed se za mnou podívat, budu mít radost.) Zapiš si další slova jednotlivých vzorů v některých tvarech s i, í, y, ý po obojetných souhláskách, např. *sovy*, *levanduli*.

10 OPAKOVÁNÍ ZE 4. ROČNÍKU: PODSTATNÁ JMÉNA – VZORY

19 Přepravěj následující text s vhodným využitím přímé řeči. V létě bylo krásné počasí, proto jsme vyrazili na plavbu po Labi. Na polích zrál obilí. Při jízdě údolím nás vyděsilo tajemné klepání, někteří z nás se lekli a skončili v rákosí. Chlapci naštipali dříví. V tábořišti jsme si na ohništi uvařili vejce a jedli je s pečivem a rajčaty.

■ Vypiš podstatná jména rodu středního a uří jejich vzory.
■ Vyznač ve větách jednoduchých skladební dvojice.
■ Která slova v textu by mohla být citově zbarvená zdrobnělá? Zdůvodni.

VZORY Podstatná jména rodu středního v č. j. s některými tvary:
město, -a s městy, se sedadly
moře, -e k moři, k poli
kuře, -ete kuřeti, koštěti
stavení, -í za stavení, za přísloví

Slovo *vejce* skloňujeme podle vzoru *moře* (*vejce*, o *vejci*, *vejcem*), kromě 2. p., č. mn., kde je tvar *vajec*.

20 Vyhledej podstatná jména rodu ženského a uří jejich vzor. Tak promluvila *Libuše* a všichni věděli, že bude dobrou kněžnou i spravedlivou soudkyní, která moudrostí všechny předčí.

■ Který vzor podstatných jmen rodu ženského chybí? Uveď k němu tři příklady.

VZORY Podstatná jména rodu ženského v č. j. s některými tvary:
žena, -y ženy, na školy Pozor! 7. p. ženami
růže, -e na růži, na cibuli
píseň, -e s písní, s větvi
kost, -í bez kusti, bez obuvi

21 Kdo bude první v cíli? Vyhrává ten, kdo po trati udělal nejméně chyb.

	START	V pondělí jsme u některých domů ve Vrchlabí vyděli uhlí a dříví na topení.	CÍL
	START	V zemědělství pracují lidé na polích při sklizních v každém počasí.	
	START	Na zastávce stály autobusy čekající na Itálii a Francouzky.	

POUČKA: V přehledu jsou opět uvedeny příklady různých tvarů vzorů a podstatných jmen podle nich skloňovaných.

21 ŘEŠENÍ: viděli, uhlí, dříví; na polích; autobusy, Italy, Francouze; vítězů závodníků ve druhé dráze, poslední je závodník v první dráze

TIP: Vytvoř obdobné věty s chybami jako hádanky pro spolužáky.

22 ŘEŠENÍ: těstovinami – žena, mozzarely – žena, uličkami – žena, olivy – žena, křesťanství – stavení, révy – žena, okolí – stavení, Evropy – žena, tavernami – žena, ryby – žena, gondoly – žena, vesly – město, přátelství – stavení, mušli – růže, světly – město, terasy – žena, zemi – růže, obydlí – stavení, zavazadly – město, katedrály – žena; čč: *těstovinami* – není vyjm. sl. ani příb. sl.; *výroba* – předpona vy/vý; *uličkami* – není vyjm. sl. ani příb. sl.; *olivy* – není vyjm. sl. ani příb. sl.; *sklizeň* – není vyjm. sl. ani příb. sl.; *vinné* – není vyjm. sl. ani příb. sl.; *Milána* – není vyjm. sl. ani příb. sl.; *ulice* – není vyjm. sl. ani příb. sl.; *výhled* – předpona vy/vý; *zalité* – není vyjm. sl. ani příb. sl.; *obydlí* – je příbuzné slovo k vyjm. sl. bydlet; *vozik* – není vyjm. sl. ani příb. sl.

23 ŘEŠENÍ: „Posekal jsem dědovi celý trávník,“ chlubí se Alex. Maruška se přidala: „Trhala jsem s rodiči angrešt a rybíz.“ „Náš soused je nemocný, proto jsem mu v srpnu nakupoval,“ nezůstává pozadu Jáchym. „Taky bych pomáhal,“ řekl Jirka, „ale nikdo mi za práci nechtěl dát peníze.“ čč: *dědovi* – r. muž. živ., předseda; *trávník* – r. muž. neživ., hrad; *Alex* – r. muž. živ., muž; *rodiči* – r. muž., živ., muž; *angrešt* – r. muž. neživ., hrad; *rybíz* – r. muž. neživ., hrad; *soused* – r. muž., živ., pán; *srpnu* – r. muž. neživ., hrad/les; *Jáchym* – r. muž. živ., pán; *Jirka* – r. muž. živ., předseda; *peníze* – r. muž. neživ., stroj; **mč:** problémový úkol, prostor pro sdílení názorů, argumentace. Diskuse o tom, zda by žáci za pomoc v rodině a okolí měli dostávat peníze.

POUČKA: V přehledu jsou uvedeny příklady různých tvarů vzorů podstatných jmen rodu mužského životného a neživotného a podstatných jmen podle nich skloňovaných. Zopakujeme, proč je vedle vzoru *hrad* uveden ještě vzor *les*.

24 ŘEŠENÍ: členité zálivy, úspěšné rybolovy, vzácní krokodýli, zlomky se sudými jmenovateli, mladí cestovatelé, cesty na ostrovy, významné přístavy, modří motýli, místní pokrmy, s majiteli kanceláří, kužely na silnicích, zpožděné autobusy, nečekané hlavolamy, léčby tabletami a sirupy, výpravy horolezců, vstupy do zámků, katalogy zájezdů

INFORMACE PRO UČITELE

Před zadáním úkolu zopakujeme tvary 1. p., č. mn. Upozorníme žáky na spisovné tvary přídavných jmen.

25 Diktát. Před jeho realizací doporučujeme zopakovat zakončení vět – význam interpunkce.

OPAKOVÁNÍ ZE 4. ROČNÍKU: PODSTATNÁ JMÉNA – VZORY 11

22 Urči vzor a doplň i, í, y, ý.
salát s těstovinam..., výroba mozzarell..., procházky uličkam..., černé oliv..., centrum křesťanstv..., sklizeň vinné rév..., okol... Milána, jih Evrop..., ulice zaplněné tavernam..., chutné ryb..., plující gondol..., loď s vesl..., trvalé přátelstv..., přiložit k uchu mušl..., náměstí zářící svět..., výhled z teras..., v zem... zalité sluncem, příjemně obydl..., vozík se zavazadl..., staré katedrál...

■ Zdvoudní psaní i, y a ý po obojetných souhláskách uvnitř slov.

23 Jak pomáhali spolužáci? Doplň do vět uvozovky a interpunkční znaménka.
Posekal jsem dědovi celý trávník chlubí se Alex Maruška se přidala Trhala jsem s rodiči angrešt a rybíz Náš soused je nemocný proto jsem mu v srpnu nakupoval nezůstává pozadu Jáchym Taky bych pomáhal řekl Jirka ale nikdo mi za práci nechtěl dát peníze

■ Urči rod a vzor vyznačených slov.
■ Jak se ti líbí Jirkův názor? Co si myslíš ty?

Vzory podstatných jmen rodu mužského životného v č. j. s některými tvary:
pán, -a na pány, na by Pozor! 3., 6. p. (o) pánovi, (o) pánu, 1. p. páni
muž, -e o muži, o spisovatelích
předseda, -y s předsedy, s hokejisty Pozor! 3., 6. p. (o) předsedovi
soudce, -e k soudci, k správci

Vzory podstatných jmen rodu mužského neživotného v č. j. s některými tvary:
hrad, -u (lesa) hrady, na lesy Pozor! 6. p. (v) lesích
stroj, -e se stroji, s počítači

24 Napiš v množném čísle.
členité záliv, úspěšný rybolov, vzácný krokodýl, zlomek se (sudým) jmenovatelem, mladý cestovatel, cesta na ostrov, významný přístav, modří motýl, místní pokrm, s majitelem kanceláře, kužel na silnici, zpožděný autobus, nečekaný hlavolam, léčba tabletou a sirupem, výprava horolezce, vstup do zámku, katalog zájezdů

25 Diktát.
Zbynek se vytřít l. lesa. Vyspal maliny i houby. Proč je tak vyděšen? V údolí stojí starý mlyn a jsou odtud slyšet divné zvuky. To asi pracoval místní mlynář. Nebuď strašpytel a všechno zase vrať do košíku!

DIDAKTICKÉ HRY

HÁDEJ, ODKUD JSEM (PŘÍMÁ ŘEČ, LITERATURA PRO DĚTI A MLÁDEŽ):

Hra pro dvojice či skupiny. Žák si vytvoří kartičku s textem přímé řeči ze známého literárního díla, kterou přečte. Ostatní k ní vytvoří (napíše) větu uvozovací a snaží se uhádnout název literárního díla (popř. autora), ze kterého ukázka byla.

Obměna: Žák přečte uvozovací větu, ostatní doplňují (píší) přímou řeč.

4-7 PRACOVNÍ SEŠIT

KDE ŽIJÍ? (TVORBA OTÁZEK, POZORNÉ NASLOUCHÁNÍ, ORIENTACE NA MAPĚ ČR, POPŘ. EVROPY): Žák si vybere město nebo kraj v ČR. Ostatní pokládají otázky tak, aby zjistili, o který kraj nebo které město ČR se jedná. Žák smí odpovídat pouze ano, nebo ne.

OSNOVA A PŘÍBĚH: Hra pro dvojice. Menší počet skupin, hra je časově náročnější.

1. FÁZE: Připravíme pro každou dvojici/skupinu jednu obálku ve formátu A4, do které vložíme vždy jeden barevný papír, rozstříhaný obrázek s prázdninovým nebo podzimním motivem apod. Žáci si obálku podepíší a co nejrychleji složí na barevný papír rozstříhaný obrázek. Na druhou stranu obálky napíší osnovu příběhu, která by se k obrázku hodila a bude obsahovat maximálně 4 body. Vybereme obálky, provedeme kontrolu osnov, promícháme a po jiné aktivitě nebo další den je rozdáme.

2. FÁZE: Po třídě rozmístíme barevné papíry s obrázky. Žáci mají za úkol podle osnovy příběhu najít správný obrázek. Následně si vezmou obálky se svým jménem, správný obrázek a napíší příběh, který poté přečtou ostatním.

Obměna: Žáci si vylosují obálky s osnovami příběhů. Každá dvojice/skupina píše příběh podle vylosované osnovy. Po přečtení příběhu si vzájemně sdělují, jakou měli autoři osnovy při jejím tvoření o příběhu představu a jestli se spolužákovi (spolužačce) podařila naplnit.

PŘEBÍJENÁ (PRAVOPIS): Hra pro dvojice nebo skupiny. Žák řekne slovo, ve kterém je po obojetné hlásce *i/y*. Další žák musí říci slovo, ve kterém je po obojetné hlásce druhé *y/i*.

Obměna: Vymezíme pouze koncovky podstatných jmen, *i/y* uvnitř slova atd.

DOPIS NEOBLÍBENÉMU/OBLÍBENÉMU JÍDLU NEBO NEOBLÍBENÉ/OBLÍBENÉ VĚCI: Žáci po dobu 5–7 minut píšou dopis svému neoblíbenému/oblíbenému jídlu (své neoblíbené/oblíbené věci). Zdůvodňují, proč ho/ji nemají/mají rádi. Upozorníme žáky, aby nepoužívali hanlivá a vulgární slova. Dopis by měl být stručný a výstižný. Jsou-li žáci hotovi, otočí list a představí si, jak by mohlo jídlo (mohla věc) na jejich dopis reagovat, co by jim asi odpovědělo (odpověděla). Následně jeho jménem na druhou stranu listu píšou po dobu 5–7 minut odpověď.

Řešení některých cvičení v pracovním sešitě jsou pouze příklady, ukázky řešení; žáci mohou najít další možnosti.

1 Fotografie je ukázkou velmi kazového výrobku.

6 Doporučujeme využít mapu ČR.

7 Doporučujeme využít mapu ČR.

9 Zdůvodnění:

synovi – není příbuzné s vyjmenovaným slovem sysel

mlít – není příbuzné s vyjmenovaným slovem mlýn

namydlit – není příbuzné s vyjmenovaným slovem myslit

vyšoký – není předpona vy-/vý-

nebyl – má tvrdé *y* po *b*

12 Cvičení lze využít k diskusi na téma Bez čeho se obejdeš/neobejdeš?

13 Připomeneme, že slovo *kronika* je přejaté, proto se liší pravopis od výslovnosti.

2. VYNALÉZALI

12-19 UČEBNICE

CÍLE: Žák si zopakuje vědomosti a dovednosti osvojené v předchozích ročnících; především časuje slovesa ve všech způsobech, píše správně -í ve slovesných zakončeních přítomného času a správnou koncovku v přítomném činném v základních případech shody přísudku s podmětem, popisuje jemu známé nebo právě pozorované: věc, prostředí, jev, zvíře, člověka. Správně užívá termíny týkající se základních větných členů. Zopakuje si vědomosti týkající se popisu.

POMŮCKY: nástěnné tabule časování sloves, encyklopedie (cestovatelé, objevitelé, vynálezci apod.), populárně-naučné knihy a časopisy, ukázky starých předmětů, které nahradily věci moderní, DVD *Byl jednou jeden vynálezce*

MEZIPŘEDMĚTOVÉ VZTAHY: Literární výchova – věcné čtení: čtení jako zdroj informací, čtení vyhledávací (publikace *CO-JAK-PROČ Vynálezy*, H. a E. Škodovi: *Už vím proč*, I. Březinová: *Velká dětská encyklopedie*), zážitkové čtení (M. Macourek; H. Franková: *Jak řídit inženýra Křečka*, M. Kvítek: *Průkopníci vědy a techniky v českých zemích*, R. Jonsson: *První kniha Vikinga Vika*, I. Peřinová: *Maminka, tatínek a moudrá Athéna (Čítanka 5)*), práce s časopisy, např. časopis *Panorama 21. století, ABC. Matematika* – Závislosti, vztahy a práce s daty (orien-

tace v čase, přímá úměrnost, jízdní řády vlaků, pojem *desítky, tisíc*). **Cizí jazyk** – Receptivní řečové dovednosti (pochopení a vytvoření jednoduchých textů vykytujících se na nápisích v dopravních prostředcích). Poslech a záznam bezpečnostních pokynů např. v metru, ve vlaku – námět pro úkol. **Společnost, Příroda (Člověk a jeho svět)** – Místo, kde žijeme (dopravní síť – železniční trať). Lidé a čas (orientace v čase, časový sled událostí, letopočet, známí vynálezci). Současnost a minulost v našem životě (proměny způsobu života, význam vynálezů pro lidstvo). Regionální památky (např. Vyšehradský hřbitov). Rozmanitost přírody (rozmanitost živočišné říše – naklonování ovce). **Hudební výchova** – Poslechové činnosti. Instrumentální činnosti (vyjadřování hudebních představ a myšlenek pomocí hudebního nástroje – fontána). **Výtvarná výchova** – Uplatňování subjektivity (výtvarné ztvárnění fontány – malba, návrh na modely tramvají, lokomotiv). **Praktické činnosti (Člověk a svět práce)** – Práce s drobným materiálem (papír, karton, drát, modelovací hmota). Konstrukční činnosti (návrhy na modely dopravních prostředků), fontány, práce se stavebnicemi). **Tělesná výchova** – Činnosti podporující pohybové učení (pohybový doprovod k hudební produkci fontány, napodobování řemesel – vynálezů – pohybem).

12 ČTENÍ S POROZUMĚNÍM

2. Vynalézali

KHŽÍKOVÁ FONTÁNA
Roku 1891 vznikla na nynějším Vystavišti v Praze nová fontána. Řešení jejího elektrického osvětlení se ujal významný český vynálezce.
Pro fontánu o velikosti 30 × 40 m tehdy použil 26 obloukových lamp. Lamy umístil pod prosklené dno bazénu a kolem nich rozmístil 50 vodních trysek. Elektrické čerpadlo do nich vhnálo vodu, která vystřikovala do výše několika metrů. Osvícení zdola zajišťovala světla s barevnými filtry umístěná pod hladinou.
Za 2. světové války došlo k podmáčení a havárii stavby. Teprve 15. května 1991 zazářila fontána opět v plné kráse. Měníci se barva zpěněné vody pozorovaná proti temné obloze s tóny Smetanovy Vltavy vyvolaly v divákův silný dojem.
Tento evropský unikát dnes řízený počítačovou technikou najdete i nyní na stejném místě. (podle Martina Kvítka)

- 1 Četl/a jsi s porozuměním? Přemýšlej.
 - Znáš autora fontány? Pokud ne, zjisti jeho jméno.
 - Vystřikovala voda výše než 1 metr? Zdůvodnění najdi v textu.
 - Proč vyvolávala barva zpěněné vody v divákův silný dojem?
 - Je taková fontána běžná v každém městě? Kde jsi to vyčetl/a?
 - Podle informací v textu nakresli plán fontány.
- 2 Vysvětlí význam slov vyznačených v úvodním textu. Některá z nich nahraď synonymy.
- 3 Zdůvodní pravopis slov z textu a určí jejich slovní druh.
Vystavišti, lampy, umístil, vystřikovala, zpěněné, vyvolaly, stavby, Vltavy, metru
 - Určí pád, číslo, rod (životnost) a vzor podstatných jmen.

OPAKOVÁNÍ ZE 4. ROČNÍKU: SLOVESNÉ TVARY 13

- 4 Vyhledej v textu *KHŽÍKOVÁ FONTÁNA* slovesa a uveď jejich infinitiv.
 - Urči osobu, číslo a čas slovesných tvarů v prvním a posledním odstavci.
- 5 Rozhodni, které slovesné tvary jsou jednoduché a které složené.
vzniká, budou objevovat, vymysleli bychom, najdete, vznikla, otáčely se

Slovesa jsou ohebná slova, která vyjadřují děj, činnost (léta), stav (rozkládá se) nebo změnu stavu (zbledl). Při časování svými tvary vyjadřují:
osobu (1.: myslím, 2.: myslíš, 3.: myslí),
číslo (jednotné: myslím, množné: myslíme),
čas (přítomný: myslím, minulý: myslél/a/o jsem, budoucí: budu myslet),
způsob (oznamovací: myslíš, rozkazovací: myslí, podmiňovací: myslíš bychom).
Základním slovesným tvarem je **infinitiv** (neurčitý slovesný tvar) zakončený na -t, např. svítit, vynalézt.
Dále odlišujeme slovesné tvary jednoduché, např. sestrojil, radil se, a složené, např. budou vystavovat, navrhli byste, svítit. Všechny složené tvary byly původně tvořeny několika slovy. Ve 3. os. jednotného i množného čísla v čase minulém se však pomocné sloveso **být** přestalo používat.

- 6 Utvoř se slovesy větné celky tak, aby vyjadřovaly budoucnost. Rozhodni, zda jsi užil/a tvar jednoduchý (např. přečtu), nebo složený (např. budu cvičit).
svačit, práť, čistit, spát, vyhrabat, chovat, malovat, sázet, nakrmit, pláče, počítáte, jedeme
- 7 Jaké i, y napíšeš v zakončeních slovesných tvarů utvořených ve cvičení 6?
- 8 V zakončeních slovesných tvarů přítomného a budoucího času píšeme vždy -i. Např. uhasí, postavím, vyprávíš, nakreslí, slibíme, přicházíte.
- 9 Doplní správné písmeno do zakončení slovesných tvarů.
dozv... se, nev... ustoup..., nerozum... postav... me, pokrop..., omez... te, omluv... se, odsouhlas... š, doprováz..., dorozum... me se, nesm..., nepov..., troub... m, hroz... te, tráp..., val... se, vypráv... š, stráv..., přicház..., top... te, opál... m se, rozház..., vyhloub...

ČINNOSTI

ÚVODNÍ TEXT: Populárně-naučný text výkladového charakteru. Využívá jak postup výkladový, tak popisný. Přiměřenost dětskému čtenáři je dána přiměřenou slovní zásobou a jednoduchou skladbou větných celků, což je možné porovnat s podobným odborným textem.

TIP: Využij fotografie k popisu. Které texty využijí také ve zvýšené míře číslovek? (Řešení: technické, dále různé soupisy, např. sportovní výsledky).

INFORMACE PRO UČITELE

Text obsahuje mnohá slova přejatá, např. elektrického, havárie, unikát, technikou. Žáci mohou uvádět další přejatá slova a jejich pravopis. Tvorba slovníku/přehledu přejatých slov.

1 **ŘEŠENÍ:** čč: prostor pro rozvoj digitální gramotnosti – nácvik vyhledávání informací; František Křížík; mč: ano, „vystřikovala do výše několika metrů“; hč: Barevná světla proti temné obloze se jeví v doprovodu hudby velmi zajímavě. Komunikační dovednosti; zč: Není, je to „evropský unikát“.; fč: prostor pro vlastní tvorbu žáků

2 **ŘEŠENÍ:** fontána – kašna se stříkající vodou; havárie – mimořádná událost, která vede k poškození; silný – velký; unikát – jedinečný objekt svého druhu

3 **ŘEŠENÍ:** *Výstavišti* – předpona vy/vý, není vyjm. slovo / přípona (připouštíme obě zdůvodnění); podst. jm.; *lampy* – vzor žena; podst. jm.; *umístil* – není vyjm. sl. ani sl. příb.; sloveso; *vystřikovala* – předpona vy/vý + měkká skupina; sloveso; *zpěněné* – ě v kořeni slova + ně; před. jm.; *vyvolaly* – předpona vy/vý; sloveso; *stavby* – vzor žena; podst. jm.; *Vltavy* – vlastní jméno + vzor žena; podst. jm.; *metrů* – ů na konci slova; podst. jm.; čč: *Výstavišti* – 6. p., č. j., r. stř., vzor moře; *lampy* – 4. p., č. mn., r. žen., vzor žena; *stavby* – 2. p., č. j., r. žen., vzor žena; *Vltavy* – 2. p., č. j., r. žen., vzor žena; *metrů* – 2. p., č. mn., r. muž. neživ., vzor hrad

4 **ŘEŠENÍ:** vznikla – vzniknout; ujal se – ujmout se; použil – použít; umístil – umístit; rozmístil – rozmístit; vhnělo – vhnět; vystřikovala – vystřikovat; zajišťovala – zajišťovat; došlo – dojít; zazářila – zazářit; vyvolaly – vyvolat; najdete – najít; čč: vznikla – 3. os., č. j., čas min.; ujal se – 3. os., č. j., čas min.; najdete – 2. os., č. mn., čas bud.

5 **ŘEŠENÍ:** jednoduché – vzniká, najdete; složené – budou objevovat, vymysleli bychom, vznikla, otáčely se

6 **ŘEŠENÍ:** jednoduché – vyhrabu, nakrmím, pojedu; složené – budu svačit, budu prát, budu čistit, budu spát, budu chovat, budu malovat, budu sázet, budu plakat, budu počítat

 ŘEŠENÍ: měkké

7 **ŘEŠENÍ:** všechna = -í

 ŘEŠENÍ např.: hrála bych různé hry

8 **ŘEŠENÍ:** počkal/a bys, přišel/přišla bych, pokosil/a bych, pomohl/a bych, by se přidala, by chtěla, bys zakopnul/a – zakopl/a; čč: počkej – počkejte, přijď – přijďte

9 **ŘEŠENÍ např.:** odchází, vyrábí, chybí, postavit nelze, sestrojít nelze, zhotovit nelze, schází se, vytvořit nelze; čč např.: odcházel by, vyrobil by, chyběl by, postavil by, sestrojil by, zhotovil by, scházel by se, vytvořil by; mč např.: postav, postavme, postavte; hč např.: odchod – hrad; výroba – žena; chybovost – kost; postavení – stavení; zč: komunikační dovednosti; postavit se, scházet se, vytvořit se

10 **ŘEŠENÍ:** hledáte, našel/a/o bych, zavři, získal/a/o, pátrejte, sledujeme, poděkoval/a/o by, odhalil/a/o jsi; např. Hledáte ztraceného psa? Našel bych hodně hub.

14 OPAKOVÁNÍ ZE 4. ROČNÍKU: SLOVESNÝ ZPŮSOB

7 Dokonči následující souvětí: Kdybych měl/a o víkendu hodně času, _____.

Slovesné tvary podmiňovacího způsobu:

číslo jednotné	číslo množné
1. osoba vymyslel/a/o bych (si)	vymysleli/y/a bychom (si)
2. osoba vymyslel/a/o bys (by sis)	vymysleli/y/a byste (si)
3. osoba vymyslel/a/o by (si)	vymysleli/y/a by (si)

U těchto tvarů neurčujeme čas.
Obdobně se tvoří podmiňovací způsob pomocí tvarů *abych* a *kdybych*.

8 Doplň správné slovesné tvary podmiňovacího způsobu.
_____ (Počkat – 2. os., č. j.) na nás před domem? _____ (Přijít – 1. os., č. j.) za vámi rovnou na zahradu. _____ (Pokosit – 1. os., č. j.) trávu a _____ (pomocť – 1. os., č. j.) vám ji shrabat. Magda _____ (přidat se – 3. os., č. j.) určitě také. Možná _____ (chtít – 3. os., č. j.) s sebou vzít štěně. Ty se bojíš, že _____ (zakopnout – 2. os., č. j.) a spadl?
■ První dva slovesné tvary převed' do tvarů rozkazovacího způsobu obou čísel.

Tvary rozkazovacího způsobu:

číslo jednotné	číslo množné
1. osoba napiš, poslejš, učeš se	napišme, poslejšme, učešme se
2. osoba napiš, poslejš, učeš se	napište, poslejšte, učešete se

U těchto tvarů neurčujeme čas.

9 Tvoř slovesné tvary přítomného času oznamovacího způsobu. U kterých sloves to není možné?
odcházet, vyrobit, chybět, postavit, sestrojít, zhotovit, scházet se, vytvořit
■ Tvoř z uvedených infinitivů slovesné tvary podmiňovacího způsobu.
■ Vyber si jeden infinitiv a utvoř všechny tvary rozkazovacího způsobu.
■ Uveď podstatná jména přibližná s některými z infinitivů a uři jejich význam.
■ Která ze sloves mohou být použita se zájmemem se? Utvoř s nimi věty.

10 Utvoř příslušné slovesné tvary a uži je ve větných celcích.
hledat (2. os., č. mn., zp. oznam., č. přít.), *najít* (1. os., č. j., zp. podmiň.), *zavřít* (2. os., č. j., zp. rozkaz.), *získat* (3. os., č. j., zp. oznam., č. min.), *pátrat* (2. os., č. mn., zp. rozkaz.), *sledovat* (1. os., č. mn., zp. oznam., č. přít.), *poděkovat* (3. os., č. j., zp. podmiň.), *odhalit* (2. os., č. j., zp. oznam., č. min.)

Zavři prosím dveře. Získala nové přátele. Pátrejte po příčině problému. Sledujeme zprávy o počasí. Kdyby dostal knihu Petr; poděkoval by? Odhalila jsi chybu?

ŘEŠENÍ: Větné celky druhého odstavce.

TIP: Co je to vynález? Kdo je to vynálezce? Které vynálezce znáš?

Žáci si při tvorbě popisu zopakují základní rysy slohového útvaru popis.

11 ŘEŠENÍ: Výtah neboli zdviž patří k vybavení vysokých domů. Je zavěšen na laně, které se nahoře navíjí na buben poháněný elektromotorem. Na druhém konci lana je závaží. Stisknutím tlačítka uvádíme výtah do pohybu. Vyveze i sveze nás do libovolného podlaží. Na staveništích a ve skladištích mívají velké nákladní výtahy. V metru se výtahem vyvezou lidé na vozíku, s kočárkem i s těžkými zavazadly; čč: vyveze – vyvézt – vyvez/vyvezme/vyvezte; je – být – bud/budme/budte; patří – patřit; je zavěšen – zavěsit; navíjí – navíjet; uvádíme – uvádět; mívají – mívat; vyvezou – vyvézt

12 ŘEŠENÍ např.: děravý, zrcadlo/hladina, mohutný, korouhvička/vrtule, přesný, vanilka/fialka, rychlý, pila, valí se, jezevec; čč: prostor pro vlastní tvorbu žáků

TIP: Tvoření přirovnání na téma: *Naše rodina, třída. Můj kamarád / Moje kamarádka, můj mazlíček.*

13 ŘEŠENÍ např.: vypravování o „životě“ jednoho bankomatu, popis starého automobilu, popis výroby banánového koktejlu, vypravování o ztrátě MP4, popis podzemního dne; čč **např.:** Výroba banánového koktejlu: 1. Úvod: Které suroviny a přístroj si připravíme, 2. Stať: a) V jakém pořadí vkládáme suroviny do mixéru, b) Jak dlouho nápoj připravujeme, 3. Závěr: Jakým způsobem můžeme nápoj ozdobit a podávat.

TIP: Vytvořte si ve třídě klíče k přátelství.

14 Populárně-naučný text výkladového charakteru, který je zarámován vypravováním a využívá výkladový postup.

ŘEŠENÍ: čč: Okamžitě po prvním čtení necháme zavřít učebnice a zjišťujeme, co si žáci zapamatovali. Práci můžeme provést frontálně, ale doporučujeme zadat spíše individuálně písemně. Po čase vyhrazeném na zápis může text přečíst ještě jednou vyučující a žáci si poznámky na základě pozorného naslouchání doplní. Lze také rozdělit třídu na dvě poloviny – jedné dát písemný pokyn, aby si článek přečetla, druhé napsat, aby si článek přečetla pozorně. Porovnání práce obou skupin by mělo podpořit upozornění učitele.; **mč např.:**

OPAKOVÁNÍ: PRAVOPIS, POPIS 15

Vyhledej v úvodním textu o fontáně větné celky, které vynález popisují.

Zavři učebnici a pokus se Křížíkova fontánu popsat svými slovy.

Popisujeme přesně, jasně a názorně, aby si druhý mohl vše co nejlépe představit. Popis musí být uspořádaný, např. od nápadného k méně nápadnému, od důležitého k méně důležitému, zleva doprava, shora dolů, od blízkého ke vzdálenému. Vhodné je užívání **přirovnání**, např. vysoký jako topol. Druhým popis je popis pracovního postupu (viz str. 26).

11 Doplň i, y, ý. Seřaď větné celky do správného pořadí.

V...veze i sveze nás do l...bovolného podlaží.
Na druhém konci lana je závaží.
V...tah neboli zdv...ž patří k v...bavení v...sokých domů.
Je zavěšen na laně, které se nahoře nav...jí na buben poháněný elektromotorem.
Stisknutím tlačítka uvádíme v...tah do pohybu.
Na staveništích a ve skladištích m...vají velké nákladní v...tahy.
V metru se v...tahem v...vezou l...dé na voz...ku, s kočárkem i s těžkými zavazadl...

Vyhledej slovesné tvary a řekni jejich infinitiv. Převeď některé do rozkazovacího způsobu.

12 Doplň vhodná slova a vysvětli, co přirovnání znamenají.
Vzor: skácel se jako podřátý

_____ jako síto	leskne se jako _____
_____ jako Golem	otáčí se jako _____
_____ jako hodiny	voní jako _____
_____ jako raketa	řeže jako _____
_____ se jako velká voda	je zalezlý jako _____

Napiš krátký popis. Využij v něm jedno (tři) uvedené přirovnání.

13 Rozhodni, o čem bude asi text, jehož nadpis zní:

a) Příběh o bankomatu, d) Dědeček automobil,
b) Banánový koktejl, e) Podzemní den.
c) Ztracená MP4.

Použij některý z nadpisů a připrav si osnovu pro popis uvedeného předmětu.

16 ČTENÍ S POROZUMĚNÍM: OPAKOVÁNÍ ZE 4. ROČNÍKU: VĚTNÉ ČLENY

14 Přečti si text a snaž se zapamatovat co nejvíce informací.

František Křížík
Největší technik v naší třídě je Viktor. Se všim si ví rady: s interaktivní tabulí i s novým notebookem. Maruše opravil blikačku na kole. Paní učitelka říká, že je hotový František Křížík.

František Křížík byl slavný vynálezce. Narodil se v polovině 19. století. Chodil na jedinou českou reálku, což bylo něco jako dnešní střední průmyslová škola. Po ni vystudoval technickou vysokou školu, která existuje dodnes.

Vynalezl nebo zdokonalil mnoho užitečných věcí: železniční signalizaci i jiné železniční systémy pro bezpečnější vedení vlaků. Vylepšil obloukovou lampu. Zavedl první pouliční osvětlení a v Praze vytvořil nejen slavnou fontánu, ale také vybudoval první tramvajovou trať. Vážíme si ho: jeho jméno nese mnoho ulic a jedna stanice metra.

Viktor může být na svou přezdívku hrdý!

- Zavři učebnici a řekni, co všechno sis zapamatoval/a.
- Jmenuj jiná místa nebo objekty (např. sochy, ulice, budovy, mosty...), které jsou pojmenovány po významné české osobnosti.
- Najdi v textu synonymum slova *pyšný*. Vnímáš význam obou slov jako zcela stejný?
- Vymenuj vynálezce, bez nichž by ses neobešel/neobešla ty nebo tvoji blízcí. Vysvětli proč.
- Představ si, že jsi vynálezcem/vynálezkyní. Co bys chtěl/a vynalézat?
- Zjistíte o životě Františka Křížíka podrobnější informace.
- Znáte někoho, kdo stejně jako František Křížík dává ve své profesi přednost prospěchu pro společnost před osobním ziskem?

Řekni větu, která bude obsahovat následující slova (podle potřeby změn jejich tvar).
žák, všichni, si, učebnice, otevřít

Slova se ve větách sdružují do skladebních dvojic, např. Naše loď zakotvila u břehu. Skladební dvojici tvoří vždy dva větné členy, např. naše loď. Základní skladební dvojici tvoří základní větné členy **podmět a přísudek**, např. loď zakotvila. Podmětem se ptáme na přísudek a přísudek na podmět, např. Co zakotvila u břehu? Co dělá loď? Je-li podmět nebo přísudek členem ještě další skladební dvojice než jen základní (naše loď, zakotvila u břehu), je **rozvítví**. Pokud ne, je **holý** (loď, zakotvila).

T. G. Masaryk – nádraží, ulice, gymnázium; Karel IV. – hrad, univerzita, most; B. Němcová – divadlo (ve Františkových Lázních); hč: hrdý; zč: Názory žáků se budou lišit na základě vlastních zkušeností. Tento úkol umožňuje žákům sdělit a obhájit si vlastní názor; fč: prostor pro argumentaci a diskusi; Názory žáků se budou lišit nejspíše na základě jejich zájmů. I tento úkol umožňuje sdělení a obhájení názoru.; žč: mezipředmětové vztahy Společnost, Příroda (Člověk a svět práce): námět k vyhledávání informací; šč např.: Marie Curie-Sklodovská (objev radia, Nobelova cena za výzkum radioaktivního záření), bratřenci Veverkové (tzv. ruchadlo, tedy významně zlepšený pluh)

ŘEŠENÍ např.: Všichni žáci si otevřeli učebnice.

15 ŘEŠENÍ např.: Náš trenér odešel dnes dříve. Přednosta pochválil pracovníky za dobrou práci. Národ zvítězil v rozhodující bitvě. Vlak nepřišel včas. Žák přinesl zajímavý plod. Telefon zazvonil velmi nevhod. Na opravu mostu chyběly peníze. Konstrukteři sestrojili novou loď.

ŘEŠENÍ: rod mužský životný – trenér, žák, konstruktéři; rod mužský neživotný – peníze

POUČKA: Pravopis shody přísudku s podměttem s důrazem na správné určení podměttem v případech, kdy je vedle sebe více podstatných jmen (např. podmět a přívlastek neshodný).

16 ŘEŠENÍ: vynálezy přinesly, vynálezci přicházeli, léta se skrývala, nápady usnadnily, železnice spojovaly, bratřenci (Veverkové) zdokonalili, výnosy se zvýšily, stroje nahradily, automobily překonaly, vysavače se objevily, technici využívali, období neskončilo; čč: holé podmětty – vynálezci, železnice, stroje, automobily, vysavače, technici; holé přísudky – zvýšily se, rozvitý přísudek např. přinesly zlepšení do života mnoha generací

17 ŘEŠENÍ např.: Kdyby byli moji kamarádi vynálezci, vymysleli by přístroj pravdy. Kdyby moje sestry vyhrály milion, jely by na cestu kolem světa. Kdyby se moji psi ocitli uprostřed oceánu, doplávali by na břeh. Kdyby stoly uměly létat, nemuseli bychom je přenášet. Kdyby byly znovu mladé, zvesela by tančily. Kdyby byli neviditelní, napovídali by ve škole spolužákům. Kdybychom rozuměli/y zvířecí řeči, stali/y bychom se zvěrolékaři/zvěrolékařkami.

ŘEŠENÍ: č. j. – stř., č. mn. – žen. (vzor kost)

18 ŘEŠENÍ např.: Malé děti běhaly za míčem. Hbité děti vylezly až do špičky provazové pyramidy. Děti se pevně držely madel houpačky.

19 ŘEŠENÍ: Děti vzlykaly, zamykaly, žvýkaly.

20 ŘEŠENÍ: a) hřbitov – r. muž. neživ., hrad (les); trať – r. žen., kost; městečko – r. stř., město; strašák – r. muž. živ., pán; vynálezce – r. muž. živ., soudce; přístroj – r. muž. neživ., stroj; drahokam – r. muž. neživ., hrad; lampy – r. žen., žena.; b) davy, zástupy, proudy – r. muž. neživ., hrad; člověk – r. muž. živ., pán; rodič – r. muž. živ., muž; tisíc – r. muž. neživ., stroj; desítky – r. žen., žena

ŘEŠENÍ: stovky

POUČKA: Pokračování poučky o pravopisu shody přísudku s podměttem ze str. 17 s podrobnějším vysvětlením.

OPAKOVÁNÍ ZE 4. ROČNÍKU: SHODA PŘÍSUDKU S PODMĚTEM 17

15 Doplň chybějící větní člen základní skladební dvojice a spojení užiž ve větách.

odešel; přednosta _____; národ _____;
vlak _____; přinesl; telefon _____;
chyběly; sestrojili

16 Urči, kterého rodu jsou podmětty doplněné do předchozího cvičení.

Přísudek se shoduje s podměttem v rodě a čísle. Koncovka přísudku se řídí podměttem.

podmět	koncovka přísudku	
r. střední	-a	Zvířata se rozutekla.
r. ženský	-y	Nastaly studené noci.
r. mužský životný	-i	Hudebníci ladili nástroje.
r. mužský neživotný	-y	Rozbité kohoutky kapaly.

Ve větě pozorně vyhledáme podmět ve tvaru I. pádu, abychom jej nezaměnili za jiný větní člen. Např. Zástupy turistů se tlačily na náměstí.

16 Urči ve větách základní skladební dvojice a doplň koncovky.

Některé vynálezy přinesl... zlepšení do života mnoha generací. Vynálezci přicházeli... s novými myšlenkami. Za objevy se skrýval... i léta tvrdé práce. Dobré nápady usnadnil... pohyb a práci. Železnice spojoval... části země. Bratřenci Veverkové zdokonalil... pluh. Zvýšil... se výnosy polí. Stroje mnohdy nahradil... práci hned několika lidí. V roce 1899 překonal... automobily rychlost 100 km za hodinu. V roce 1912 se v některých domácnostech objevily... vysavače. Kolem roku 1980 využíval... počítače především technici. Období výzkumů však rozhodně neskončil...

■ Vyhledej ve větách holé podmětty a holé přísudky. Najdi jeden rozvitý přísudek.

17 Doplň i, y a dokonči větní celky v podmiňovacím způsobu.

Kdyby byl... moji kamarádi vynálezci, ... Kdyby moje sestry vyhrál... milion, ... Kdyby se moji psi ocitl... uprostřed oceánu, ... Kdyby stoly uměl... létat, ... Kdyby byl... znovu mladé, ... Kdyby byl... neviditelní, ...
Kdybychom rozuměl... zvířecí řeči, ...

21 ŘEŠENÍ např.: davy (stovky), tisíce (stovky), děti, proudy, rodiče, zástupy, sněhuláci, draci, strašáci, lidé

TIP: Žákům připomeneme rozdíl mezi skutečností, kterou slovo označuje, a mluvnickým rodem tohoto slova (např. dobytek je živý, ale slovo *dobytek* je rodu muž. neživ., opačně je tomu např. u slova *sněhulák* apod. Žáci mohou vytvořit u slov rodu mužského tvary 1. a 4. pádu, č. j., pozorovat jednotlivé tvary slov, následně vyvodit a připomenout si, že neživotná podstatná jména mají shodný tvar 1. a 4. pádu, životná nikoliv. Např. 1. p. *dobytek*, 4. p. *dobytek* – r. muž. neživ., ALE 1. p. *sněhulák*, 4. p. *sněhuláka* – r. muž. živ.

ŘEŠENÍ: Není, ve větě chybí, čím pes vrtí (ocasem).

ŘEŠENÍ: Karel nastupuje do tramvaje.

POUČKA: Opakování termínu *základ věty* ze 4. ročníku užitého v následujícím cvičení se stručným popisem postupu hledání. Protože je v některých případech určení základu věty subjektivní, jsou možná i další řešení. Učitel by měl proto vždy zvážit, jaký příklad zvolí.

22 ŘEŠENÍ: pluli, zbývaly, směřovaly, procházely, spěchaly, nabízela, líbily, jezdily, stáli, vyrazili, postávali; čč: minuty zbývaly (do začátku), houfy směřovaly na hřiště, skupiny procházely bludištěm, davy spěchaly, divadla nabízela premiéry, výkony se mi líbily, děti jezdily, lidé postávali, sněhuláci stáli, závodníci vyrazili (na trať)

23 ŘEŠENÍ: začali – podmět r. muž. živ., se objevily – podmět r. muž. neživ., pásy – hrad, byly dodávány – podmět r. žen., se prodávaly – podmět r. žen., otevřeli – podmět r. muž. živ.; 1903, 1850, 1926, 1830

24 Diktát.

TIP: Text k využití jako diktát nebo motivace k výuce ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. *Lidské dějiny jsou dějinami objevů a vynálezů. Člověk touží poznat a pochopit svět. Objevil země a světadily. Vymyslel nové stroje a poodkryl tajemství přírody. Ovládl oheň a naučil se vyrábět keramiku. Poznáváte rádi nové věci a osoby?*

18 OPAKOVÁNÍ ZE 4. ROČNÍKU: SHODA PŘÍSUDKU S PODMĚTEM

18 Urči rod slova dítě v čísle jednotném i množném.
Dítě pobíhalo po zahrádě. Děti pobíhaly po zahrádě.

Slovo *dítě* je v jednotném čísle rodu středního, ale v množném čísle rodu ženského.
Např.: Dítě (*kuře*) pobíhalo po zahrádě. Děti (*kostí*) pobíhaly po zahrádě.

18 Napiš tři větné celky o tom, co všechno dělaly děti, např. na hřišti.

19 Použij slovesné tvary vyjmenovaných slov a řekni, co na obrázcích dělaly děti.

20 Urči rod a vzor podstatných jmen.
a) hřbitov, trať, městečko, strašák, vynálezce, přístroj, dražokam, lampy
b) davy, zástupy, proudy, člověk, rodič, tisíc, desetky

Urči podmět ve větě *Stovky turistů se procházely po Karlově mostě.*

K určení *podmětu* mezi několika podstatnými jmény, např. *davy turistů, houfy dětí* apod. napomůže určení jejich pádu. Podmět je vždy ve tvaru 1. pádu, např. *Davy* (1. p.) zákazníků (2. p.) se tlačily před nákupním centrem. *Desítky* (1. p.) prodavaček (2. p.) obsluhovaly nakupující (4. p.).

21 Doplní do větných celků vhodné podměty z nabídky.
Nabídka: stovky, davy, draci, zástupy, tisíce, sněhuláci, děti, strašáci, rodiče, lidé, proudy

_____ lidé proudily ulicemi. _____ dobrovolníků pomáhaly při úklidu. Do parku přiběhly sousedovy _____. Z okapí se valily _____ vody. Na akademii přišli všichni _____. Při přehlídce pochodovaly vyrovnané _____ vojáky. _____ se nám povedli. _____ létali vysoko v oblacích. Na zahrádce stáli otrhaní _____ nakupovali ovoce a zeleninu.

Slovo *lidé* je mužského rodu životného, i když se skládá podle vzoru *kost*.

19 OPAKOVÁNÍ ZE 4. ROČNÍKU: ZÁKLAD VĚTY, PRAVOPIS

Je v pořádku vyjádření *Pes vrtí.*

Pokus se v následující větě najít její nejmenší část, která má smysl.
Zmoklý Karel z Větrušic právě rychle nastupuje do tramvaje číslo čtyři.

Nejmenší část věty, která má smysl, se nazývá *základ věty*. Tvoří ho obvykle přísudek, podmět a někdy i další větné členy. Např.: *Mrzne. Dveře se zavřely. Karel nastupuje do tramvaje.*

Při určování základu věty nejprve vypustíme slova, která tvoří skladební dvojici s přísudkem. Např. *Zmoklý Karel z Větrušic právě rychle nastupuje do tramvaje číslo čtyři.* Potom vynecháme slova, která nepotřebujeme pro pochopení smyslu věty. Např. *Karel právě rychle nastupuje do tramvaje. Zbývající slova tvoří základ věty.*

22 Doplní koncovky.
Po obloze plu_ _ bílí beránci. Do začátku koncertu zbýval_ _ jen čtyři minuty. Houfy chlapců směřoval_ _ na hřiště. Skupiny vyletníků procházeli_ _ bludištěm. Davy lidí spěchal_ _ k východu. Divadla nabízeli_ _ v záři premiéry. Výkony herců se mi líbil_ _ . Děti jezdil_ _ na toboganu. U školy stál_ _ dva sněhuláci. Závodníci vyrazil_ _ na trať. Lidé postával_ _ před hřbitovem.

■ Vyber si věty, v nichž dokážeš určit jejich základ.
Vzor: Po obloze pluli beránci.

23 Zdávodní pravopis a doplní koncovky. Zjisti vyřešením příkladů v závorkách správný rok. Od roku (2011 – 108) začal_ _ lidé používat ramínka na šaty. V 90. letech minulého století se objevil_ _ bezpečnostní pás_ _ i ve školních autobusech. První zubní pasty byl_ _ dodávány v roce (3700 : 2) ve skleničkách. Od roku (1124 + 802) se prodával_ _ elektrické sekačky na trávu. První obchod s deštníky otevřel_ _ obchodníci v Londýně v roce (500 · 2 + 830).

24 Diktát.
Bratři Čapkové se stali také vynálezci. Spisovatel Karel Čapek totiž poprvé v roce 1920 použil ve své hře slovo robot. Chtěl původně umělé lidi nazvat laboři. Vycházel z latinského slova labor. Lidé toto slovo překládali jako práce. Bratr Josef využil slovo robotovat a od něj odvodil právě slovo robot. Dnes ho používají v celém světě a funguje v mnoha jazycích.

DIDAKTICKÉ HRY

CO PRÁVĚ DĚLAJÍ? (SLOVESA, PRAVOPIS SLOVESNÝCH TVARŮ, POPŘ. POPIS, PODMĚT A PŘÍSUDEK): Práce pro dvojice nebo skupiny. Jeden žák si vylosuje kartičku s názvem nebo obrázkem předmětu, s nímž se běžně setkává. Úkolem dvojice/skupiny je napsat na papír co nejvíce slovesných tvarů v přítomném čase, které vyjadřují, co daný předmět dělá, případně co se s ním děje, např. *Tramvaj brzdí, troubí, stojí, ...*

Obměna I: Žák, který si kartičku vylosoval, začne předmět popisovat. Ostatní hádají, o který předmět se jedná.

Obměna II: Žáci k názvu předmětu ve tvaru množného čísla zapisují přísudky v minulém čase, např. *Tramvaje se rozjely, přijely...* Tvořením různých větných celků podle zadání lze procvičit podmět/přísudek holý a rozvitý.

POŠLI MĚ DÁL (SHODA PŘÍSUDEKU S PODMĚTEM): Rozdáme mezi žáky sedící v kruhu čtyři kartičky s nápisy: rod střední -a, rod ženský -y, rod mužský neživotný -y, rod mužský životný -i. V předem určeném směru a na smluvený povel si žáci kartičky podávají. Na náš povel (např. tlesknutí, dozpívání krátké písně) musí žáci, kteří drží v ruce kartičku, vytvořit/napsat větný celek, ve kterém správně použijí podstatné jméno a koncovku příčestí činného podle kartičky.

Obměna: Žáci si mohou kartičky předávat za zády nebo se zavřenýma očima, otevrou je až na náš povel.

VLASTNÍ VYNÁLEZ: *Vymyslete svůj vlastní vynález (nakreslete nebo vyrobte) a vytvořte jeho přesný popis. Předvedte spolužákům.* Lze využít jako domácí úkol, miniprojekt, soutěž.

Obměna: Žáci si mohou vybrat, zda vynález bude sloužit proti zapomínání, lidské hlouposti, závisti, pomlouvání atd.

HLEDÁNÍ ODPOVĚDÍ NA OTÁZKY: *Kdy a kde jsi viděl/a nejstarší věc ve svém životě? K čemu se používala a jaké je její využití v dnešní době? Mají tvoji prarodiče, rodiče nějaký předmět, který se používal v dávných dobách, ale dnes už jej nahradil předmět mnohem dokonalejší, modernější? Jaký? Popiš jej a sděl spolužákům jeho využití.*

VYNÁLEZY, KTERÉ OVLIVNILY LIDSTVO: Projekt střednědobý, prolínající se hodinami příbuzných předmětů, jehož cílem je vytvoření katalogu, knihy nebo kalendáře s názvem *Vynálezy, které ovlivnily lidstvo* – práce ve skupině s dětskými encyklopediemi, časopisy, internetem, vyhledávání a zpracování informací o vynálezech.

8–11 PRACOVNÍ SEŠIT

1 V případě antonyma ke slovu *ztratil* lze uznat i variantu *neztratil*.

4 Žáci si mohou libovolně zvolit osobu, číslo, čas. Případně si mohou ve dvojici vzájemně zadávat konkrétní kategorie.

7 Uvedené řešení je pouze příkladové. Prostor pro diskusi – pořadí větných celků může být odlišné.

11 Informace pro učitele: Kostkový cukr se na Moravě začal vyrábět v polovině 19. století, údajně r. 1843 v Dačicích – zde má kostka cukru i svůj žulový pomník. Námět pro diskusi, slohovou práci – téma *Co asi zanechá lidstvu naše generace?* Prostor pro vlastní tvořivost, písemný/výtvarný projev – téma *Nový vynález*.